

УДК 343.97:343.9.02:343.346:343.71

doi: <https://doi.org/10.33270/01211214.31>

Богатиков О. В. – здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5264-421X>

Актуальні питання протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, учиненим організованими групами

Мета статті – встановити основні аспекти протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, учиненим організованими групами. **Методологічне підґрунтя** наукової статті становлять емпіричні й теоретичні методи дослідження. Серед емпіричних методів використано опитування оперативних працівників карного розшуку та слідчих Національної поліції України, аналіз даних відкритої частини Єдиного державного реєстру судових рішень. З-поміж теоретичних методів застосовано аналіз і синтез, аналогію, порівняння, узагальнення. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає в тому, що в статті комплексно, на підставі використання методів пізнання та вивчення позитивного практичного досвіду Національної поліції України встановлено необхідні сучасні основні аспекти протидії кримінальному середовищу щодо незаконних заволодінь транспортними засобами. **Висновки.** Доцільно застосовувати систему комплексних заходів протидії вчиненню таких кримінальних правопорушень шляхом оперативно-прогнозування процесів, що відбуваються в кримінальному середовищі, на підставі систематичного збору інформації та її аналізу щодо сприяння усуненню обставин, що дають підґрунтя вчинення незаконних заволодінь транспортними засобами організованими групами, шляхом проведення оперативно-розшукових й інших заходів щодо попередження та протидії організованим групам із вчинення таких злочинів. Профілактичне інформування населення про джерела, обставини, що впливають на вчинення таких кримінальних правопорушень, про механізми злочинної поведінки зловмисників спонукатиме до участі громадян у попередженні таким злочинам.

Ключові слова: незаконне заволодіння транспортним засобом; протидія; організована група; кримінальне правопорушення; комплексний підхід.

Вступ

Історично традиційними сферами діяльності професійної злочинності були крадіжки, розкрадання, бандитизм, шахрайство, які забезпечували учасників кримінальних спільнот достатнім прибутком (Meshkova, 2001, р. 10). Більшість дослідників проблематики організованої злочинності зауважували про чітку спеціалізацію видів злочинного бізнесу, акцентували, що надзвичайно активна діяльність спостерігалася у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, зброї, торгівлі людьми, дорожочінними металами та камінням, незаконним заволодінням транспортними засобами з метою збуту (Niebytov, Kniaziev, Bryskovska, & Burak, 2019, р. 5).

Останніми роками вітчизняні й іноземні вчені, практики виявили тенденцію нарощення процесу інтелектуалізації, кваліфікації та професіоналізації злочинної діяльності. Така діяльність дедалі частіше вирізняється злочинними посяганнями, що забезпечують максимальну наживу (Car Theft. 2014, р. 278). У зв'язку з посиленням зухвалості й агресивності кримінальних правопорушень, злочинці дедалі частіше орієнтуються на вчинення кваліфікованих злочинів, з одного боку, тих, що забезпечують швидку й максимальну вигоду, а з другого – ускладнюють їх своєчасне розслідування та притягнення до відповідальності.

На думку науковців і практиків, колосальні злочинні доходи за мінімального ризику та витрат роблять кримінальний транспортний бізнес надзвичайно привабливим для організованих кримінальних спільнот і перетворюють його на одне з основних джерел наживи. Кримінальним транспортним бізнесом слід вважати вчинення злочинних діянь з метою незаконного заволодіння транспортними засобами, а також збут таких транспортних засобів або їх деталей з метою особистого незаконного збагачення.

Слід зауважити, що зареєстровані злочини, передбачені ст. 289 КК України, у більшості випадків не розкривають, а тому такі провадження до суду не направляють, злочинці залишаються безкарні, продовжують вчиняти кримінальні діяння.

Посилення покарання за незаконне заволодіння транспортними засобами не розв'язує проблему ефективності протидії таким злочинам.

Протидія цим злочинам має специфічний характер, що зумовлено передусім предметом відповідних посягань, а також належністю досліджуваного «промислу» до різновиду організованої злочинності.

Аналіз наукових робіт вітчизняних учених В. О. Гапича, В. П. Захарова, Ю. Ф. Іванова, Д. О. Карабанова, О. В. Карася, П. П. Луцюка, В. А. Мисливого, Б. Ф. Мицака, О. О. Мороза, А. О. Михайличенка, С. Є. Петрова, Н. О. Попової, Д. А. Патрелюка, І. В. Пшеничного, М. О. Свіріна,

Є. В. Скрипи, О. В. Солодкого, Д. В. Стрельченка, О. Л. Христова, Р. В. Щупаківського та інших засвідчує відсутність достатніх сучасних теоретичних розробок з питань протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, що вчиняють організовані групи.

Характеристика організованих груп, організованих злочинних організацій, що вчиняють незаконні заволодіння транспортними засобами, забезпечує об'єктивну поінформованість працівників правоохоронних органів як про окремі вияви у сфері кримінального транспортного бізнесу, так і про стан протидії злочинності загалом.

Такі знання надають можливість працівникам правоохоронних органів аналізувати та прогнозувати криміногенну обстановку, налагоджувати обмін інформацією про осіб, членів організованих груп, які вчиняють такі незаконні заволодіння, про факти їх протиправної діяльності.

Мета і завдання дослідження

Мета наукової статті – на підставі аналізу слідчої практики, праць вітчизняних вчених визначити основні (важливі) сучасні аспекти протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, учиненим організованими групами, встановити фактори, що заважають протидіяти таким кримінальним правопорушенням, визначити особливості ефективної протидії такій кримінальній діяльності.

Виклад основного матеріалу

Учені-криміналісти розглядають організовану злочинність як єдину системну сукупність різних видів злочинів, що вчиняють на професійній основі у вигляді постійного промислу зусиллями осіб, які об'єднані в спеціально створені стійкі, добре законспіровані й захищені від викриття формування, а організовану злочинну групу – як стійку керовану спільноту, злочинців, котрі вчиняють злочини як бізнес і створили систему захисту від соціального контролю за допомогою корупції (Iablokov, 2002, p. 22-49).

Основна ознака організованої групи – це стійкість, а злочинної організації – ієрархічність.

Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України, злочин вважають вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися в стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи ("Kriminalnyi kodeks", 2001, st. 28).

Організовані злочинні групи, які спеціалізуються на незаконних заволодіннях транспортними засобами, діють протягом років, розробили певний алгоритм і тактику злочинної діяльності, якої

дотримуються і від якої практично не відходять, вчиняючи кримінальні правопорушення. Такі організовані групи діють за розподіленням ролей відповідно до кримінальної спеціалізації та досвіду. Одні підшукують замовників транспортних засобів, інші, відповідно до замовлення, марки транспортних засобів, дізнаються про місця та способи їх зберігання, а також збирають необхідну інформацію про власників і водіїв намічених транспортних засобів, знавці електронних систем та запуску двигуна відключають протиугонні електронні системи й запускають двигун, гонщики, які переганяють транспортний засіб у визначене заздалегідь обладнане місце, яке інші особи знаходять й облаштовують «глушилками», іншими знаряддями для перебування заводських номерів, розукомплектування, засобами транспортування тощо (Zhixiong). Також ті особи, які виготовляють фальшиві документи, які збувають і легалізують прибуток такого злочинного транспортного бізнесу.

Висока латентність незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами, спричинена неабиякою зорганізованістю, ретельним плануванням і розподіленням ролей, залежно від кримінальної спеціалізації між учасниками такої групи, дисципліною у виконанні й високим ступенем прихованості та маскування злочинних дій незаконного заволодіння і легалізації транспортного засобу (Davies, Tonkin, Bull, & Bond, 2012, p. 280).

Протиправна діяльність організованих груп, які вчиняють незаконні заволодіння транспортними засобами, має тенденцію до зростання рівня її зорганізованості та легалізації. Учасники організованих груп, що мають відношення до кримінального транспортного бізнесу, систематично переймають передовий досвід кримінальної діяльності в соратників іноземних країн (Cusson, Tremblay, & Cermtont, 1994, p. 317).

Проаналізувавши кримінальні провадження за фактом незаконного заволодіння транспортними засобами, учиненими організованими групами, ми дійшли висновку, що транспортні засоби, якими незаконно заволоділи, були виявлені в різних місцях. Місця обумовлені їх вартістю. Найчастіше транспортні засоби, які мають невисоку вартість, кримінальні правопорушники залишають неподалік у житлових дворах навколишніх будинків житлових масивів серед інших автомобілів мешканців. Дорогі транспортні засоби кримінальні правопорушники переховують у заздалегідь орендованих гаражах телефоном за підробленими документами та через підставних осіб.

Щодо незаконних заволодінь транспортними засобами, що вчиняють для подальшого оплатного повернення власнику, до таких кримінальних правопорушень причетні насамперед спеціалізовані галузеві злочинні групи та групи зі складнішою організацією не тільки з чітким розподілом ролей, а й вираженою ієрархією: організовані злочинні

організації, що мають у більшості випадків внутрішньо регіональний характер і стійкий кримінальний вплив на окремі території.

Доцільно зауважити, що виручені кошти за збут транспортного засобу, яким незаконно заволоділи, члени організованих злочинних груп направляють насамперед на розвиток і підтримання таких груп (вкладають у розвиток кримінального транспортного бізнесу) (Gounev, & Bezlov, 2008, p. 415).

Члени організованих злочинних груп і злочинних організацій вдаються до контрзаходів, вони візуально знайомі з працівниками кримінальної поліції, які здійснюють боротьбу з незаконними заволодіннями транспортними засобами. Члени злочинних організацій відслідковують кадрові перестановки в поліції за цим напрямом роботи. Крім того, більшість із членів організованих злочинних організацій та об'єднань володіють інформацією про працівників поліції та наявність і використання ними особистого транспорту, їх марку, вид, державний реєстраційний номерний знак, знають місця проживання деяких співробітників, склад їхніх сімей тощо.

За результатами здійсненого дослідження, 68 % оперативних працівників карного розшуку, 46 % слідчих, які брали участь у розкритті й розслідуванні цього виду кримінального правопорушення, зазначили, що стосовно них злочинці застосовували конкретні заходи впливу від погроз до спроб підкупу.

Кримінальні структури дедалі частіше застосовують різноманітні контрзаходи, щоб ускладнити оперативно-розшукову діяльність правоохоронним органам і розслідуванню кримінальних проваджень. Зазначене актуалізує необхідність використання всього арсеналу оперативно-розшукових сил, засобів і заходів не тільки у звичайних умовах, а й створення їх штучним шляхом для забезпечення наступальності в боротьбі зі злочинністю та нейтралізацією кримінальної активності лідерів й активних учасників організованих злочинних груп і злочинних організацій (Solodkiy, 2019, p. 88).

Для протидії такій злочинності доцільно зміцнювати як внутрішню, так і міжвідомчу взаємодію оперативно-розшукової та процесуальної діяльності з їх виявлення, попередження і розслідування. Позитивний результат безпосередньо залежить від того, наскільки співробітники правоохоронних органів мають можливість аналізувати та прогнозувати криміногенну обстановку, налагоджувати обмін інформацією про осіб, членів організованих злочинних груп, організацій, а також про факти їх протиправної діяльності.

Протидія незаконним заволодінням транспортними засобами, учиненими організованими групами, та обрання необхідних оперативно-розшукових заходів (які застосовують переважно в комплексі) мають вирізнятися наступальністю та

ґрунтуватися на підставі рекомендацій оперативно-розшукової тактики, з огляду на характер протидії кримінального середовища.

Найефективнішою протидією незаконному заволодінню транспортними засобами, що вчиняють організовані групи, є комплексні операції із залученням значних сил і засобів правоохоронних органів (Singh, & Kumari, 2019, p. 690).

Наукова новизна

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в статті комплексно, з використанням методів пізнання та вивченням позитивного практичного досвіду Національної поліції України встановлено необхідні сучасні основні аспекти протидії кримінальному середовищу щодо незаконних заволодінь транспортними засобами.

Висновки

Ефективність протидії незаконним заволодінням транспортними засобами обумовлена як професійною, так й організаційною діяльністю працівників правоохоронних органів. Однак така обумовленість не є цілком ефективною без комплексного підходу, що охоплює прогнозування вчинення таких кримінальних правопорушень організованими групами, з'ясування факторів, що спонукають її виявлення та розвиток, застосування відповідних попереджувальних заходів.

Під час дослідження ми дійшли висновку, що дії таких злочинних груп щодо способів вчинення та приховання таких злочинів стали зухвалішими, професійні навички постійно вдосконалюються і видозмінюються.

Тому для профілактичної діяльності щодо попередження незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами, вагоме значення має інформаційно-профілактична робота правоохоронних органів з населенням, яку проводять, передусім через засоби масової інформації (Diaz, & Poblete, 2019).

Поширення пропаганди серед населення, кримінологічних знань про джерела, обставини, що спонукають до вчинення таких кримінальних правопорушень про механізми злочинної поведінки, методика попередження незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами, буде сприяти результативній участі окремих громадян у попередженні такої злочинності (Kostenko, 1986, p. 113). Тому доцільно посилювати взаємодію правоохоронних органів із засобами масової інформації шляхом профілактичного інформування про новітні способи, методи й засоби вчинення незаконних заволодінь транспортними засобами та найпоширеніші місця вчинення, найкриміногенніші регіони, популярні марки транспортних засобів серед таких кримінальних правопорушень.

REFERENCES

- Car, Theft. (2014). *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, 276-276. doi: 10.1007/978-1-4614-5690-2_100051.
- Davies, K., Tonkin, M., Bull, R., & Bond, J.W. (2012). The Course of Case Linkage Never Did Run Smooth: A New Investigation to Tackle the Behavioural Changes in Serial Car Theft. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 9(3), 274-295. doi: 10.1002/jip.1369.
- Diaz, J., & Poblete, B. (2019). Car Theft Reports: a Temporal Analysis from a Social Media Perspective. *Companion Proceedings of The 2019 World Wide Web Conference* (pp. 779-782). doi: 10.1145/3308558.3316462.
- Gounev, P., & Bezlov, T. (2008). From the economy of deficit to the black-market: car theft and trafficking in Bulgaria. *Trends in Organized Crime*, 11(4), 410-429. doi: 10.1007/s12117-008-9053-x.
- Gusson, M., Tremblay, P., & Clermont, Y. (1994). Jockeys and joyriders Changing Patterns in Car Theft Opportunity Structures. *The British Journal of Criminology*, 34(3), 307-321. doi: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a048425.
- Iablokov, N.P. (2002). *Rassledovanie organizovannoy prestupnoy deiatelnosti [Investigation of organized attack activity]*. Moscow: Iurist [in Russian].
- Kostenko, A.N. (1986). *Printsip otrazneniia v kriminologii (psikhologicheskii mekhanizm kriminalnogo povedeniia) [Principle of reflection in criminology (psychological mechanism of criminal behavior)]*. I.P. Lanovenko (Eds.). Kiev: Nauk. dumka [in Russian].
- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2341-III [Criminal Code of Ukraine from April 5, 2001, No. 2341-III]. (n.d.). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
- Meshkova, B.S. (2001). *Kriminalisticheskaia taktika pri vyivlenii lidera (organizatora) prestupnoy gruppy [Forensic tactics when exposing the leader (organizer) of a criminal group]*. Kaliningrad: Kaliningr. luMVD Rossii [in Russian].
- Niebytov, A.A., Kniaziev, S.M., Bryskovska, O.M., & Burak, M.V. (2019). [Rozkryttia nezakonnoho zavorodinnia avtotransportnykh zasobamy, vchynenoho z metoiu podalshoho yikh oplatnoho povernennia vlasnykam [Disclosure of illegal possession of motor vehicles, committed for the purpose of their further paid return to owners]. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].
- Singh, S., & Kumari, P. (2019). Automatic Car Theft Detection System Based on GPS and GSM Technology. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 3(4), 689-692. doi: 10.31142/ijtsrd23867.
- Solodkiy, O.V. (2005). Organizatsiia borby organov vnutrennikh del s kraznami avtotransporta, sovershaemymi s seliuvymogatelstva organizovannymi prestupnymi gruppami [Organization of the fight of internal affairs bodies against thefts of vehicles committed for the purpose of extortion by organized criminal groups]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- Zhixiong, Liu. A New Embedded Car Theft Detection System. *Second International Conference on Embedded Software and Systems (ICCESS'05)*. doi: 10.110/icess.2005.6c.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Car Theft. *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. 2014. P. 276–276. doi: 10.1007/978-1-4614-5690-2_100051.
- Davies K., Tonkin M., Bull R., Bond J. W. The Course of Case Linkage Never Did Run Smooth: A New Investigation to Tackle the Behavioural Changes in Serial Car Theft. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*. 2012. No. 9 (3). P. 274–295. doi: 10.1002/jip.1369.
- Diaz J., Poblete B. Car Theft Reports: a Temporal Analysis from a Social Media Perspective. *Companion Proceedings of The 2019 World Wide Web Conference* (May 2019). P. 779–782. doi: 10.1145/3308558.3316462.
- Gounev P., Bezlov T. From the economy of deficit to the black-market: car theft and trafficking in Bulgaria. *Trends in Organized Crime*. 2008. No. 11 (4). P. 410–429. doi: 10.1007/s12117-008-9053-x.
- Gusson M., Tremblay P., Clermont Y. Jockeys and joyriders Changing Patterns in Car Theft Opportunity Structures. *The British Journal of Criminology*. 1994. No. 34 (3). P. 307–321. doi: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a048425.
- Яблоков Н. П. Расследование организованной преступной деятельности : практ. пособие. М. : Юрист, 2002. 172 с.
- Костенко А. Н. Принцип отражения в криминологии (психологический механизм криминального поведения) / отв. ред. И. П. Лановенко. Киев : Наук. думка, 1986. 123 с.
- Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
- Мешкова В. С. Криминалистическая тактика при изобличении лидера (организатора) преступной группы : монография. Калининград : Калинингр. ЮИ МВД России, 2001. 112 с.
- Небитов А. А., Князев С. М., Брисковська О. М., Бурак М. В. Розкриття незаконного заволодіння автотранспортними засобами, вчиненого з метою подальшого їх оплатного повернення власникам : метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 63 с.
- Singh S., Kumari P. Automatic Car Theft Detection System Based on GPS and GSM Technology. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*. 2019. Vol. 3. Issue 4. P. 689–692. doi: 10.31142/ijtsrd23867.
- Солодкий О. В. Организация борьбы органов внутренних дел с кражами автотранспорта, совершаемыми с целью вымогательства организованными преступными группами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2005. 197 с.
- Zhixiong Liu. A New Embedded Car Theft Detection System. *Second International Conference on Embedded Software and Systems (ICCESS'05)*. doi: 10.110/icess.2005.6c.

Стаття надійшла до редколегії 30.06.2021

Bohatykov O. – Postgraduate Student of the Department of Operational and Investigative Activities of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5264-421X>

Topical Issues of Countering theft of Vehicles Committed by Organized Groups

*The **purpose** of the study – to establish the main (important) aspects of counteraction, illegal seizure of vehicles committed by organized groups. The **methodological basis** of the scientific article is a holistic and coherent system of methods, which allowed to properly analyze the subject of research, in particular, used scientific methods of analysis, synthesis, induction and deduction. The theoretical basis of this publication is the work of national scientists, survey of criminal investigation officers and investigators of the National Operational Police of Ukraine. The **scientific novelty** of the results of this experience is that the article comprehensively, using methods of studying and studying the positive practice of the National Police of Ukraine identified the necessary modern basic aspects of combating the criminal environment for illegal seizure of vehicles. **Conclusions.** It is advisable to apply a system of comprehensive measures to combat such criminal offenses, through operational and tactical forecasting of processes occurring in the criminal environment, based on systematic collection of information and its analysis to help eliminate the circumstances justifying illegal seizure of vehicles by organized groups. conducting operative-search and other measures to prevent and counteract organized groups committing such crimes. Dissemination of a kind of propaganda among the population, criminological knowledge about the sources, circumstances that influence the commission of such criminal offenses about the mechanisms of criminal behavior, will encourage citizen participation in the prevention of such crimes.*

Keywords: illegal possession of a vehicle; counteraction; organized groups; criminal offense; integrated approach.